

УДК 373.5.016:34(477)

**МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ЮРИДИЧНИХ РІВНЯНЬ У ХОДІ
ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ «ПРАВознавство
(ПРАКТИЧНИЙ КУРС)» УЧНЯМИ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ
В ЗНЗ УКРАЇНИ**

кандидат історичних наук, доцент, Жалій Т. В., Воскобійник Т. В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
Полтава, Україна

У статті висвітлюються методичні вимоги до організації роботи учнів 9-го класу зі складання та розв'язування юридичних рівнянь у ході вивчення нормативного курсу правознавства у ЗНЗ України. Вказується на необхідність покращення правової світи та правового виховання молоді на сучасному етапі. Зроблено висновок про ефективність такого виду роботи для кращого засвоєння школярами цифрових виразів юридичних термінів та понять.

Ключові слова: квадратні рівняння, лінійні рівняння, правове виховання, правові компетенції, правова освіта, юридичні рівняння.

Жалій Т. В., Воскобойник М. В. Методика использования юридических уравнений в ходе изучения предмета «Правоведение (практический курс)» учащимися основной школы в ОУЗ Украины / Полтавский национальный педагогический университет имени В. Г. Короленко, Украина, Полтава

В статье освещаются методические требования к организации работы учащихся 9-го класса по составлению и решению юридических уравнений в ходе изучения нормативного курса правоведения в ОУЗ Украины. Указывается на необходимость улучшения правовой мира и правового воспитания молодежи на современном этапе. Сделан вывод об эффективности такого вида работы для лучшего усвоения школьниками цифровых выражений юридических терминов и понятий.

Ключевые слова: квадратные уравнения, линейные уравнения, правовое воспитание, правовые компетенции, правовое образование, юридические уравнения.

Zalij T. V., Voskobiynyk T. V. Methods of using legal equations in the study of the subject "Jurisprudence (practical course)" basic school pupils in the CEI Ukraine / Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko, Ukraine, Poltava

In the article the methodological requirements for the organization of the 9th grade with legal drafting and solving equations in the study of regulatory law course at CEI Ukraine. Highlights the need to improve the legal worlds and legal education of young people today. The conclusion about the effectiveness of this type of work for better absorption of schoolchildren digital expressions of legal terms and concepts.

Keywords: quadratic equations, linear equations, legal education, legal competence, legal education, legal equation.

Вступ. Правова освіта є одним з найважливіших чинників розвитку особистості, становлення громадянського суспільства й демократичної правової держави, умовою формування правосвідомості громадянина. Вона спрямована на отримання знань, навичок, ставлень і ціннісних орієнтацій, необхідних людині для ефективного соціального функціонування, реалізації її життєвих цілей і завдань. Формування правових компетентностей сьогодні вважаємо однією з пріоритетних завдань педагогічної науки. У сучасних умовах військової агресії, нестабільності внутрішнього життя країни, зовнішніх загроз, правові освіта й виховання набувають особливої актуальності.

Джерельна база дослідження. Вивчаючи теоретичні аспекти методики навчання правознавства, ми опрацювали низку правових актів, навчальних програми, зокрема, норми: Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» [2; 5]. Окремі аспекти з вивчення рівнянь та їхніх основних властивостей знаходимо в працях Г. Глейзера, Я. Каплана, В. Ковалю, Л. Пономарьової, Т. Саранцева. Проблематика методичних прийомів правового навчання висвітлена в роботах таких вчених як: Е. Фісун, С. Куксенко, Б. Андрусишин, Е. Болотова, Л. Рябовал та ін. [9]. Специфікою розробки правознавчих методів і прийомів займалися Г. Кашкар'юв, Т. Нестеренко, О. Пометун, В. Коротич, Т. Ремех, В. Скворець [3-4; 7-8]. Ураховуючи вузькоспеціальну спрямованість статті, варто зазначити, що сьогодні висвітлення методики використання юридичних рівнянь на уроках правознавства є недостатнім і потребує деталізації.

Мета статті. Метою статті є висвітлення методичних вимог щодо організації роботи учнів основної школи зі складання й розв'язування юридичних рівнянь у ході вивчення предмету «Правознавство (практичний курс)».

Виклад основного матеріалу. У процесі вивчення правознавчих дисциплін сьогодні важливу роль відіграє методична складова, оскільки ефективність методичного забезпечення полягає в різноманітності інтерактивних форм навчання. Не останню роль в цьому процесі відіграє така форма роботи як складання та вирішення юридичних рівнянь. Її використання покликане урізноманітнити етапи навчального процесу, зацікавити учнів в процесі навчання та загалом розвинути популярність і авторитет до правознавства як шкільної дисципліни. Використання юридичних рівнянь у процесі вивчення шкільного курсу правознавства дає змогу забезпечити розвиток процесів мислення, сформулювати умови для розвитку пам'яті учнів, підвищити в них інтерес до правознавства і стимулювати їх до критичної оцінки власних навчальних досягнень.

У законі України «Про загальну середню освіту» одним із найважливіших завдань шкільної освіти визначено формування особистості учня, розвиток його здібностей і обдарувань, наукового світогляду. Виконання цього важливого завдання вимагає від учителя не тільки кропіткої і наполегливої праці щодо вдосконалення традиційних форм і методів навчання, а й пошуку нетрадиційних [2].

Одним із перспективних шляхів виховання активних учнів, озброєння їх необхідними вміннями і навичками є впровадження активних форм і методів навчання, серед яких не останню роль відіграють рівняння. Рівняння – це рівність, яка містить невідомі числа, позначені буквами. Невідомі числа в рівнянні називають змінними (змінна – variable). Змінні найчастіше позначають буквами x, y, z , хоча можна позначити їх і іншими буквами.

У шкільному курсі рівняння займають провідне місце. Дана форма роботи використовується при вивченні алгебри, математики, фізики тощо. На їх вивчення відводиться часу більше, ніж на будь-яку іншу тему шкільного курсу математики. Сила теорії рівнянь в тому, що вона не тільки має теоретичне значення для пізнання природних законів, але й служить конкретним практичним цілям. Оволодіваючи способами їх вирішення, люди знаходять відповіді на різні питання з науки і техніки (транспорт, сільське господарство, промисловість, зв'язок і т. д.). Так само для формування вміння розв'язувати рівняння велике значення має самостійна робота учня при навчанні рішення рівнянь. При вивченні будь-якої теми рівняння можуть бути використані як ефективний засіб закріплення, поглиблення, повторення та розширення теоретичних знань, для розвитку творчої математичної діяльності учнів [8, с. 6].

Всі класи рівнянь та їх систем можна поділити на дві групи.

Перша група – раціональні рівняння та їх системи. Найбільш важливими класами у цій групі є:

- 1) лінійні рівняння з однією змінною;
- 2) лінійні рівняння з двома змінними;
- 3) системи лінійних рівнянь з двома змінними;
- 4) квадратні рівняння;
- 5) лінійні нерівності з однією змінною;
- 6) квадратні нерівності.

Друга група – ірраціональні, показникові, логарифмічні, тригонометричні рівняння [6, с.4].

На сьогоднішній день рівняння використовуються не лише в математиці. Для нашої сучасності характерна інтеграція наук, що забезпечує багатогранне вивчення явищ, законів та наукових закономірностей. Реалізація міжпредметних зв'язків здійснюється передусім шляхом вивчення в курсі математики навчального матеріалу, необхідного для засвоєння змісту інших предметів природничо-математичного циклу. Учні в результаті здійснення цих зв'язків повинні зрозуміти, як математичні рівняння виникають на ґрунті задач з інших

предметів і як методи розв'язування цих математичних рівнянь використовуються в ході розв'язування нематематичних рівнянь. Особливістю застосування рівнянь є і те, що вони використовуються не лише в «точних» науках, а і в циклі гуманітарних та природничих наук, однією з яких і є правознавча галузь.

Одне з основних завдань шкільного курсу правознавства – вироблення в школярів умінь та навичок застосовування здобутих теоретичних знань на практиці. Найбільш ефективним засобом, що забезпечує виконання цього завдання, є розв'язування учнями правових задач та рівнянь, що дає можливість не тільки перевіряти рівень засвоєння старшокласниками теоретичного матеріалу, а й виявляти прогалини у знаннях, щоб вчасно усувати їх. Розв'язування рівнянь сприяє засвоєнню навчального матеріалу на якісно вищому рівні, створює передумови для вироблення умінь та навичок застосовувати аналоги закону та аналогії права, сприяє виробленню навичок критичного мислення, розвитку творчої уяви учнів. Розв'язування юридичних рівнянь, зокрема на міжгалузеві зв'язки, є надзвичайно дієвим засобом систематизації правових знань, що є особливо важливим для учнів, оскільки вони отримують можливість застосувати свої знання на практиці, що сприяє формуванню їхньої правової компетенції. Такі рівняння дають можливість перевірити знання учнів одразу з кількох галузей права [9, с.34].

Для того, щоб розв'язати юридичне рівняння, учень повинен вміти логічно мислити. Робота з юридичними рівняннями повинна формувати вміння виділяти в рівняннях елементи, розв'язувати їх по частинах і досягати правильної відповіді в цілому. Таким чином відбувається розвиток таких процесів мислення, як аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування, формуються умови для розвитку пам'яті, уваги тощо [7, с.9].

Процес розв'язування рівнянь відіграє значну роль у формуванні уявлень школярів. Працюючи над їхнім змістом діти уявляють відображену предметно-дійову ситуацію, в залежності між заданими параметрами і шуканим. Надалі співвідносять умову з запитанням, намічають шляхи розв'язання поставленої проблеми, план послідовного виконання дій. Таким чином, розв'язок рівняння виступає як результат спільної діяльності уявлення і мислення. Слід зазначити, що така робота над рівняннями сприяє як розвитку мислення з одного боку, так і творчої уяви, творчих здібностей – з іншого.

Правові рівняння побудовані таким чином, що учні спочатку мають змогу опрацювати правові норми певних законів та кодексів, а опрацювавши першоджерела – дізнатися відповідну цифрову інформацію, потім вони мають можливість застосувати відомі їм правові норми для вирішення юридичних задач [4, с.5].

Більшість запропонованих юридичних ситуацій має своєю основою реальні події. Робота з такими завданнями підвищує в учнів інтерес до правознавства і стимулює до критичної оцінки власних навчальних досягнень.

Вчителю правознавства необхідно знати та застосовувати на практиці рекомендації щодо складання юридичних рівнянь:

по-перше, потрібно враховувати вікові особливості учнів класу, їх рівень знань з конкретної правознавчої тематики;

по-друге, слід акцентувати увагу на можливостях класу, адже існують так звані «сильніші» і «слабші» класи, в яких потрібно корегувати підбір юридичних рівнянь у відповідності з навчальним потенціалом учнів;

по-третє, юридичні рівняння повинні охоплювати усі теми програми;

по-четверте, доцільне поєднання числових значень з різних галузей права, що забезпечить творчо-пошукову діяльність учня та активізує здобуті знання з різної тематики.

Використовувати розв'язання учнями юридичних рівнянь можна на будь-якому етапі уроку і при вивченні різних тем, але при цьому враховуючи їх особливості. Так, наприклад, якщо це тема «Особисті та політичні права громадян України» вчитель повинен поставити ціль до розуміння учнями не лише змісту прав, а в першу чергу їх значення для громадянина і неможливості в обмеженні чи позбавленні крім існуючих винятків.

Застосувати юридичні рівняння на уроці вчитель може при використанні різних методів організації навчальної діяльності учнів на інтерактивному занятті:

1. робота в парах;
2. метод «Прес».
3. аналіз правової ситуації;
4. рольовій гра;
5. робота в малих групах. [7, с.9]

Якщо вчитель систематично використовує юридичні рівняння, наступним етапом можна організовувати самостійне формування учнями таких завдань на уроці або ж як домашнє завдання. Юридичні рівняння варто використовувати і для організації різних конкурсних форм роботи (правовий турнір, брейн-ринг і т.д.).

У роботі з юридичними рівняннями необхідно врахувати алгоритм їхнього вирішення. Для полегшення роботи варто пригадати алгоритм розв'язання лінійного рівняння, оскільки при наявності більш складних їхніх видів, слід їх зводити до лінійного:

1. Звільнитися від знаменників.
2. Розкрити дужки.
3. Перенести члени зі змінними в один бік, всі інші – в другий.
4. Звести подібні доданки.
5. Знайти змінне й записати відповідь [1].

Розглянемо ще одну особливість уже правничого характеру. Рівняння складаються на основі конкретних чисел, які в юриспруденції можуть бути: датами, строками, термінами, віком, віковими цензами, цензами осілості. Для прикладу наведемо найпростіше лінійне рівняння з однією змінною:

$A+B+C+D+E+C=X$, де

A – рік прийняття «Декларації принципів толерантності» (1995);

B – до котрої години триває останній день строку в процесуальному праві? (24 година).

C – термін виконання працівником трудової функції у разі звільнення (14 днів).

D – вік настання повної цивільної дієздатності (18 років);

E – з якого віку особа може бути народним депутатом України ? (21 рік);

Є – який ценз осілості встановлений для судді Конституційного Суду України? (20 років).

Змінну «X» слід визначити шляхом проведення елементарних операцій додавання (віднімання, ділення, множення) [1, с. 242].

Розв'язування рівнянь з правознавства передбачає умовне залучення учнів до правових ситуацій з усією їх складністю і суперечністю, що допоможе їм побудувати в майбутньому правильну лінію поведінки. Юридичні рівняння ознайомлюють учнів із правовими фактами, розширюють і конкретизують їхні уявлення про право.

Розв'язування юридичних рівнянь є тим прийомом, який допомагає вчителю ефективно і вміло залучити учнів до співпраці. В результаті розв'язування таких рівнянь учні не лише здійснюють операції з числами та діями, а й, насамперед, знаходять всі можливі варіанти, які б допомогли знайти правильну відповідь. В результаті такої діяльності учні краще запам'ятовують основні дати, терміни які використовуються під час вивчення правознавства у загальноосвітніх навчальних закладах.

Отже, застосування знань, умінь та навичок у вирішенні юридичних рівнянь сприяє якісному засвоєнню навчального матеріалу, адже знання необхідні у повсякденному житті є найціннішими. Використання інтерактивних та інших методів роботи на уроці, при розв'язанні юридичних рівнянь, формують комунікативні навички, аналітичне та критичне мислення, сприяють формуванню активної життєвої позиції, самостійному і відповідальному вибору способу поведінки та дій.

Характеризуючи навчальну дисципліну «Правознавство (практичний курс)» для 9-х класів, слід відзначити, що при його вивченні доцільно використовувати юридичні задачі та рівняння, аналізувати різноманітні ситуації правового характеру. Зважаючи на практичне спрямування даної дисципліни, використання нетрадиційних, творчих прийомів та методів навчання є як ніколи актуальними [3, с.10].

Відповідно до навчальної програми вивчення правознавства у 9 класі в 2015-2016 н.р., здійснюється за таким змістом: Розділ 1. Правила і закони у твоєму житті. Розділ 2. Ти — людина, значить маєш права. Розділ 3. Ти і цивільно-правові відносини. Розділ 4. Закони в житті твоєї сім'ї. Розділ 5. Твої права у трудових відносинах. Розділ 6. Твої орієнтири в

адміністративному та кримінальному праві. Розділ 7. Твоя подорож у світ юридичних професій [5].

Зважаючи на зміст навчального матеріалу, до кожного з розділів можна і потрібно застосовувати юридичні рівняння. В методичній літературі запропонований цілий ряд рівнянь правничого характеру, які є необхідними при вивченні тієї чи іншої теми.

Зокрема, при вивченні другого розділу «Ти – людина, значить маєш права» розтлумачується поняття «права і свободи людини», описуються види прав і свобод людини і наводяться приклади. Під час вивчення тем з даного розділу доцільно використати рівняння наступного змісту:

$A : B + B - \Gamma = \Gamma$, де:

A – мінімальний вік громадян України (у роках), з якого вони можуть створювати політичні партії чи вступати до діючих політичних партій. (Закон України “Про політичні партії в Україні”, ст. 6)

B – мінімальний вік осіб (у роках), які мають право створювати громадські організації. (Закон України “Про об’єднання громадян”, ст. 11)

B – мінімальний вік осіб (у роках), які мають право створювати молодіжні та дитячі організації. (Закон України “Про об’єднання громадян”, ст. 11)

Γ – мінімальний вік осіб (у роках), які можуть бути членами громадських організацій (крім дитячих та молодіжних). (Закон України “Про об’єднання громадян”, ст. 12)

Γ – одна й та ж особа не може бути обрана Президентом більш ніж Γ строків підряд. (Конституція України, ст. 103). [4, с.8]

Висновки. Отже, розв’язування даних юридичних рівнянь є однією з ефективних форм роботи з учнями, яка підвищує в учнів інтерес до правознавства і стимулює до критичної оцінки власних навчальних досягнень.

Юридичні рівняння є дієвою формою взаємодії вчителя і учнів в процесі опанування основних цифрових виразів юридичних термінів, фактів, подій. З розвитком різних форм і прийомів роботи на уроках правознавства формується розуміння учнями предмету, в результаті чого відбувається безперервна актуалізація та популяризація правознавства як навчальної дисципліни.

Таким чином, юридичні рівняння є важливою складовою вивчення правознавства в загальноосвітніх навчальних закладах. Зважаючи на практичне спрямування даного виду роботи, його творчий характер, використання юридичних рівнянь на уроках правознавства сприяє засвоєнню навчального матеріалу на якісно вищому рівні, створює передумови для вироблення умінь та навичок застосовувати аналоги закону та аналогії права, сприяє виробленню навичок критичного мислення, розвитку творчої уяви учнів. Розв’язування юридичних рівнянь є надзвичайно дієвим засобом систематизації правових знань, що є особливо важливим для учнів, оскільки вони отримують можливість застосувати свої

знання на практиці, що сприяє формуванню їхніх правових компетентностей.

Література:

1. Жалій Т. В. Теоретико-методичні засади вивчення правознавчих дисциплін у процесі фахової підготовки майбутніх учителів математики // Молодий учений. – 2015. – №2. – С. 242 – 244.
2. Закон України «Про загальну середню освіту: Закон України від 13 травня 1999 р.» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Квасов В.В. Практикум з основ правознавства 9 кл./ В. В. Квасов. – Х.: Основа, 2007. – 205 с.
4. Куксенко С. І. Правознавство задачі та рівняння для перевірки знань/ С. І. Куксенко. – Черкаси 2006. – 150 с.
5. Навчальна програма «Правознавство (практичний курс)» для 9-х класів навчальних (є чинною у 2015/2016 навчальному році), рекомендована Міністерством освіти і науки України, лист від 21.05.08 р. № 1/11 1969 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>.
6. Нагорний В. К., Нагорна О. П. Міжпредметні зв'язки при вивченні курсів правознавства та математики учнями основної школи: теоретико-методичний аспект // Постметодика. – 2015. – №1. – С.215 – 221.
7. Нестеренко Т. М. Методичні рекомендації щодо викладання курсу «Основи правознавства» у загальноосвітніх навчальних закладах у 2006-2007 навчальному році / Т. М. Нестеренко// Історія та правознавство. – 2006. – № 22/24. – С. 8-12.
8. Пономарьова Л. Рівняння. Основні властивості рівнянь / Людмила Пономарьова // Математика: Додат. до газ."Шкільний світ". – 2009. – №14. – С.5–7.
9. Фісун Е. Про складання юридичних задач та встановлення критеріїв оцінювання. Правознавство. Профільний рівень. 10-11-ті класи/ Е. Фісун // Історія України. – 2014. – № 24. – С.32-36

References:

1. Zhaliy T. V. Teoretyko-metodychni zasady vyvchennya pravoznavchyykh dysyplin u protsesi fakhovoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv matematyky // Molodyy uchenyy. – 2015. - № 2. – S. 242 – 244.
2. Zakon Ukrayiny «Pro zahal'nu serednyu osvitu: Zakon Ukrayiny vid 13 travnya 1999 r.» // [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Kvasov V. V. Praktykum z osnov pravoznavstva 9 kl./ V. V. Kvasov. – Kh.: Osnova, 2007. – 205 s.
4. Kuksenko S. I. Pravoznavstvo zadachi ta rivnyannya dlya perevirky znan'/ S. I. Kuksenko. – Cherkasy 2006. – 150 s.
5. Navchal'na prohrama «Pravoznavstvo (praktychnyy kurs)» dlya 9-kh klasiv navchal'nykh (ye chynnoyu u 2015/2016 navchal'nomu rotsi), rekomendovana

Ministerstvom osvity i nauky Ukrainy, lyst vid 21.05.08 r. № 1/11 1969 // [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu:

<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>.

6. Nahornyy V. K., Nahorna O. P. Mizhpredmetni zv'yazky pry vyvchenni kursiv pravoznavstva ta matematyky uchnyamy osnovnoyi shkoly: teoretyko-metodychnyy aspekt // *Postmetodyka*. – 2015. - № 1. – S.215 – 221.

7. Nesterenko T. M. Metodychni rekomendatsiyi shchodo vykladannya kursu «Osnovy pravoznavstva» u zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladakh u 2006-2007 navchal'nomu rotsi /T. M. Nesterenko// *Istoriya ta pravoznavstvo*. – 2006. – № 22/24. - S. 8-12.

8. Ponomar'ova L. Rivnyannya. Osnovni vlastyvoli rivnyan' / Lyudmyla Ponomar'ova // *Matematyka: Dodat. do haz."Shkil'nyy svit"*. – 2009. – № 14. – S.5–7.

9. Fisun E. Pro skladannya yurydychnykh zadach ta vstanovlennya kryteriyiv otsinyuvannya. Pravoznavstvo. Profil'nyy riven'. 10-11-ti klasy/ E. Fisun // *Istoriya Ukrainy*. – 2014. – № 24. – S. 32-36.